

VISOKO OBRAZOVANJE KAO IZAZOV

Aleksa Bjeliš i Blaženka Divjak

U tekstu „Imamo priliku urediti obrazovni sustav“, objavljenom u *Poslovnom dnevniku* 25. srpnja 2013. gospodin Mislav Balković, predsjednik *HUP - Udruge poslodavaca u obrazovanju*, zalaže se za promjene u hrvatskom obrazovnom sustavu koji „vapi za daljnjim razvojem temeljenim na povećanju odgovornosti, konkurentnosti i učinkovitosti“. Sustav koji treba „urediti“ naravno nije uređen, u što bi nas trebao uvjeriti opis njegovog sadašnjeg stanja. Što se tiče opisa od kojeg tekst polazi, čitatelju bi on bio korisniji kada bi sadržavao više konkretnih i provjerljivih podataka, a manje osobnih dojmova samog autora. Krenimo od studija. Jesu li upisne kvote prije svega prilagođene kapacitetima ustanova umjesto potrebama svih drugih, od učenika do gospodarstva. Ne prate li studijski programi uistinu niti razvoj tehnologije, niti potrebne kompetencije završenih studenata, osim nekolicine koje po nepoznatim mjerilima kao izuzetke izdvaja sam autor? Kada govorimo o tim i drugim pitanjima vezanim uz obrazovanje, bilo bi uputno imati relevantne kvantitativne pokazatelje koje g. Balković nažalost nije iznio, iako su velikim dijelom javno dostupni.

Primjerice, koliko to radnih mjesta u Hrvatskoj nije popunjeno zato što nema kompetentnih kandidata? S druge strane kakva su to radna mjesta u zemljama razvijenijim od Hrvatske za koja su se hrvatski stručnjaci, očigledno u otvorenoj konkurenciji, pokazali kompetentnim kandidatima? Doista je vrijeme da pozvane institucije, uključujući i sveučilišta i HUP, daju odgovore na ta i čitav niz drugih pitanja. Inicijativa u tom smjeru je i ovo naše reagiranje.

1. Pripreme za promjene; od kuda krenuti?

U svojim polaznim upozorenjima o neučinkovitosti javnog visokog obrazovanja autor se referira na materijal iz 2012. kojeg naziva Bologna Referencing Report, i u kojem se tvrdi da je Hrvatska treća najskuplja zemlja u Europi mjereno ulaganjem po studentu i godini normiranim nacionalnim BDP-om, zatim na podatak da „upisne kvote u državno visoko obrazovanje (*kakvo je to?*) iznose 110% broja maturanata“, i na izjavu jednog od potpisnika ovog teksta u TV emisiji u kojoj je sudjelovao i sam autor. Svaka od ovih tvrdnji zaslužuje kratki osvrt.

1.1. Financijski uvjeti. Podatak po kojem se 2008. za visoko obrazovanje u Hrvatskoj izdvajalo po studentu 7.183 eura pojavio se u službenom materijalu „*The European Higher Education Area in 2012: Bologna Process Implementation Report*“ koji su za Ministarsku konferenciju u Bukureštu u svibnju 2012. priredili Europska komisija, Eurydice, Eurostat i Eurostudent. Rektor Sveučilišta u Zagrebu je kao član hrvatske delegacije na tom skupu odmah upozorio autore na nerealnost tog podatka, i zamolio prisutne predstavnike našeg Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta da utvrde na osnovu kojih uvida je on ušao u službeni pregled visokoobrazovnih pokazatelja europskih zemalja. Ista je molba pismeno ponovljena nekoliko tjedana kasnije na sjednici Rektorskog zbora. Iako odgovor Ministarstva do danas nije stigao, nije ga teško na osnovu dosadašnje prakse naslutiti: za sve prije 2012. su odgovorni njihovi prethodnici Preostaje nam pretpostaviti kako je netko u ta astronomska nedostižna sredstva, koja bi u totalu za Hrvatsku iznosila oko milijardu eura godišnje, uključio i velike iznose kredita za kapitalna ulaganja za 2008. godinu, i uspostavivši tako specifično

hrvatsku metodologiju, vinuo samu Hrvatsku na treće mjesto u Europi po ulaganjima u visoko obrazovanje, iza Švedske i Malte. Stvarnost je međutim godinama sasvim drugačija, i nažalost puno nepovoljnija, na što to uostalom jasno ukazuju i drugi pokazatelji navedeni u spomenutoj bukureštanskoj ediciji. Po grubim procjenama u Hrvatskoj se po studentu izdvaja oko 2.000 do 3.000 eura godišnje, ovisno o tome kakvom se metodologijom računa, tj. za koliki dio tih sredstava se smatra da se usmjeruju prema istraživačkim djelatnostima sveučilišta. Uostalom pogledajmo sveukupnu stavku za visoko obrazovanje u proračunu za 2013. godinu: 2.704.830.086 kuna za oko 150.000 studenata na javnim visokim učilištima. Te brojke puno govore o aktualnom financijskom stanju hrvatskog visokog obrazovanja u javnom sektoru. Važno ih je znati kada se uđe u razradu modela studentskih *vauchera* kojeg g. Balković zagovara u nastavku svog teksta.

1.2. Kvote i studenti. Prošle je godine u Hrvatskoj srednju školu završilo oko 43.000 učenika, od čega na gimnazije i stručne četverogodišnje škole otpada oko 32.000 učenika. Na svim visokim učilištima ima mjesta za nešto manje od 38.000 studenata, pri čemu javna visoka učilišta participiraju s oko 33.000 upisnih mjesta. Međutim, interes za upis na studij iskazuju i kandidati koji su ranijih godina završili srednju školu te učenici iz drugih država (posebno hrvatski državljani iz Bosne i Hercegovine), pa je ukupno interes za upis na studij iskazalo oko 41.000 kandidata što za preko 20% nadmašuje broj maturanata koji u danoj godini završavaju studij. Dakle, istina je kao što piše g. Balković da broj upisnih mjesta na „državnim“ učilištima premašuje broj maturanata danog godišta, ali interes za studij ipak premašuje ukupnu upisnu kvotu koja uključuje i „nedržavna“, tj. privatna, visoka učilišta. Usprkos tome, na nekim visokim učilištima ostaje dosta nepopunjenih mjesta, dok se neka, a među njima i najveće hrvatsko sveučilište gotovo u potpunosti popunjavaju. Stoga je doista umjesno postaviti pitanje svrhovitosti, kvalitete, ali i dostupnosti pojedinih studijskih programa. Nadalje, razloge tome da se određeni broj kandidata ipak ne upiše treba tražiti i u nedostatku stipendija za studente nižeg imovinskog stanja, nemogućnosti upisa na prioritetni studij, ali i društvenoj klimi u kojoj se znanje i rad ne prepoznaju kao vrhunske vrijednosti.

1.3. Zapošljivost. Kada je rektor izjavio da je veliki upisni pritisak na visoko obrazovanje dijelom uzrokovan visokom nezaposlenošću mladih, čime se zbog dugotrajne gospodarske krize nažalost samo odgađa nezaposlenost na višu obrazovnu razinu, tada tvrdnju kako se time implicitno potvrđuje neučinkovitost visokog obrazovanja treba pripisati isključivoj interpretativnoj orijentaciji g. Balkovića. Ona je tim neobičnija jer dolazi od ključnog čovjeka iz udruge poslodavaca, kojemu je zasigurno poznato da je viša kvalifikacijska razina ljudskih resursa samo jedan od poželjnih i nužnih, ali ne i dovoljnih, preduvjeta za izlazak iz krize. Dakle, jedno je reći kako je masovnost studija posljedica krize, a drugo da je ona uzročnikom krize, i to zato što su studiji neučinkoviti. Uostalom, što se tiče učinkovitosti studija na tržištu rada, ponavljamo pitanje, kako to da se niz radnih profila visoke razine, formiranih kroz nedovoljno „učinkovito“, štoviše „neuspješno i neodgovorno“, kako u nastavku tvrdi g. Balković, studiranje, sasvim uspješno zapošljava u drugim prosperitetnijim zemljama dok u Hrvatskoj za njih nema posla? Čime je država poput Njemačke motivirana da iz ograničenja pristupa svom tržištu rada izuzme upravo akademski obrazovane građane Republike Hrvatske?

2. Brojanje kuna i eura u iščekivanju strateških odluka

Nakon takvih, recimo, zauzimanja polaznih pozicija, stižemo do središnje teme teksta g. Balkovića, naime kako uspostaviti „bitno učinkovitiji model suzbijanja nezaposlenosti mladih“. Vjerojatno se nije teško složiti kako svakom ozbiljnom traženju takvog modela treba prethoditi analiza sadašnjeg stanja temeljena na pouzdanim podacima. Za sada je nemamo. U očekivanju da će se uskoro pojaviti kao sastavni dio najavljene strategije obrazovanja i znanosti, zasada možemo samo krenuti stopama g. Balkovića i pokušati sučeliti njegove ključne prijedloge s uvidima koji nam se čine dovoljno objektivnim, pa prema tome i korisnim, za daljnju raspravu.

Kada se zagovara sustav u kojem financiranje prati studenta, zapravo model po kojem bi svaki student koji se na neki, tek bi trebalo odrediti kakav, način kvalificira za dani studij, dobio od države određenu godišnju svotu koju bi prenio na danog javnog ili privatnog „ponuđača (*provider-a*)“, važno je utvrditi o kojim bi se realnim sredstvima u danim okolnostima radilo, ali i koje bi obaveze „ponuđači“ preuzimali. Već je naznačeno koliko se danas iz državnog proračuna odvaja godišnje po studentu. Podsjetimo da ta sredstva značajno doprinose i pokriću troškova istraživačkog rada na sveučilištima. Prema grubim procjenama na istraživačke djelatnosti usmjerava se oko 40% odvajanja u troškove rada, koji inače posljednjih godina prelaze 90% javno financiranog proračuna hrvatskih sveučilišta.

Dakle, sadašnja proračunska izdvajanja po studentu u jednoj godini u Hrvatskoj su oko 2.500 eura. Po podacima iz spomenutog *Bologna Process Implementation Report-a*, ta izdvajanja primjerice u Sloveniji iznose nešto više od 6.000 eura, u Austriji nešto više od 12.000 eura, dok je europski prosjek nešto veći od 8.000 eura. Često i uporno upozoravamo da se tako niska stopa izdvajanja mora povećati ako uopće želimo sačuvati nacionalni visokoobrazovni i istraživački sustav u sve oštrijoj međunarodnoj kompeticiji. Nije međutim za očekivati da će se, obzirom na realne okolnosti recesije kroz koju prolazimo i trenutni politički pristup visokom obrazovanju i istraživanjima, navedeno stanje moći značajnije poboljšati u godinama pred nama, što uostalom sugeriraju i trogodišnje projekcije uključene u prijedlog državnog proračuna za 2013. godinu.

Ovako ili onako, to su financijski uvjeti pod kojima danas rade javna visoka učilišta, uključujući i najveće hrvatsko sveučilište. Pod kojim pak uvjetima rade one privatne visoke škole i veleučilišta koji svoju održivost temelje na školarinama? Koliko nam je poznato, godišnje školarine na njima u prosjeku su 4.000 eura (a neke se približavaju i iznosu od 7.000 eura). To je ulazna stavka. Naravno, teško je reći kakve sve troškove pojedine privatne škole imaju. Za pretpostaviti je da se svi uzimaju u obzir kalkulacijama koje definiraju školarine. Naime, filantropske potpore koje su značajne u nekim zemljama s dugom i uspješnom tradicijom privatnog obrazovanja, u Hrvatskoj su zanemarive i svode se na časne iznimke.

Prijelaz na studentske *vauchere* uz gore naznačene uvjete, i uz želju da visoko obrazovanje i dalje ostane besplatno u, kako kaže g. Balković, „okviru kvota koje država može i želi financirati“, teško da bi ikoga doveo u financijski zadovoljavajuće stanje koje bi omogućilo poboljšanje kvalitete i povećanje međunarodne kompetitivnosti hrvatskog visokog obrazovanja. Dakle, ako bi se išlo u tom smjeru, bili bi potrebni i drugi značajni zahvati u sustavu. Koji? Tom ćemo se pitanju vratiti nakon osvrta na još dvije često eksploatirane teme, one o „atraktivnosti programa javnih visokih učilišta“ i o „praćenju potreba tržišta rada“.

3. Sadašnji studiji; što se nudi, kako odgovara „tržište“?

Poznata je tvrdnja po kojoj studijski programi koje organiziraju javna sveučilišta, uz to što ne prate potrebe tržišta, nisu niti atraktivna budućim studentima, za razliku od programa privatnih škola kod kojih je situacija uglavnom obrnuta. Što je temelj takvih tvrdnji? Pojedinačni osobni dojmovi studenata i drugih zainteresiranih? Kao i uvijek, nema te tvrdnje, kao ni njoj izravno suprotstavljene, koja se ne bi mogla potkrijepiti osobnim dojmovima. Uputniji pokazatelj, koji obuhvaća cijeli nacionalni uzorak, slijedi iz podataka o prijavama i upisima u sve studijske programe kroz sustav državne mature. Ove godine je javni visokoobrazovni sektor ponudio oko 33.000, a privatni oko 4.600 upisnih mjesta. Gledajući prve prioritete po izboru kandidata, na jedno upisno mjesto bilo je prosječno 1,2 prijava na javnim sveučilištima, 1,1 prijava na ostalim javnim visokim učilištima i 0,4 prijava na privatnim visokim učilištima.

I za Sveučilište u Zagrebu na kojem se godišnje osigurava 12.500 mjesta za redovite i izvanredne studenta taj koeficijent prvog prioriteta iznosi 1,2. Među privatnim visokim učilištima najviši koeficijent prioriteta od 2,3 bilježi Hrvatsko katoličko sveučilište s kvotom od 120 mjesta. Za privatna visoka učilišta kojima su školarine dominantan izvor prihoda najviše koeficijente prioriteta bilježe Veleučilište VERN (0,55; kvota 270) i Zagrebačka škola ekonomije i managementa (0,48; kvota 280). Za usporedive studije ekonomskih, poslovnih i srodnih profila, koeficijent prioriteta za Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu je 1,44, uz kvotu od 1310. Visoke koeficijente prioriteta imaju i studiji turističkih usmjerenja na Sveučilištima u Rijeci (1,53, kvota 353) i Zadru (1,47, kvota 77).

Upisi u ljetnom roku uglavnom prate prioritetne interese, naime oni studijski programi za koje je navedeni koeficijent dovoljno visok u pravilu su popunjeni već u srpnju, dok oni za koje je primarni interes slabiji traže svoju priliku u jesenskim upisnim terminima. Programi koje nude privatna visoka učilišta su najčešće u ovoj drugoj skupini. Drugim riječima, značajan je broj upisnika koji, iako mogu platiti za hrvatske prilike relativno visoku školarinu, odlučuju upisati privatne studije tek nakon što ne uspiju upisati javni studij kao svoj prvi prioritet. S druge strane, izvjesno je da određeni broj potencijalnih kandidata zbog financijskih razloga niti ne razmatra mogućnost upisa u privatne studije. Bilo bi ishitreno na osnovu navedenih podataka tvrditi kako su javni studiji po kvaliteti i interesu studenata ispred privatnih, jer korišteni uvid ne pokriva sve relevantne aspekte. Međutim, očigledno je kako pogotovo nema sustavnih argumenata ni za zaključivanje u suprotnom smjeru, posebno uzmemo li u obzir da su upisni uvjeti za javne studije, posebno one na Sveučilištu u Zagrebu, u pravilu bitno zahtjevniji od uvjeta za upise na privatne studije, što vjerojatno odvraća neke kandidate u prepoznavanju javnih studijskih programe kao prioriteta.

Nadalje, kada se govori o praćenju potreba tržišta rada i društva u cjelini, treba imati u vidu da se programi iz područja prirodnih znanosti, kao i ogromna većina programa iz područja biomedicine, biotehnologije i tehničkih znanosti, nude isključivo na javnim sveučilištima. S druge strane, većina programa koja izvode privatna visoka učilišta pripada društvenom, pretežno ekonomskom, usmjerenju. Dakle, ogromna većina programa iz deficitarnih STEM (science, technology, engineering, and mathematics) i biomedicinskog područja uključena je isključivo u „neuređeno“ javno visoko obrazovanje.

Konačno, mnogi govore o „potrebama tržišta rada“, ali se rijetki upuštaju u analize i procjene koje bi dale odgovarajuće kvantitativne uvide i projekcije. Ako bi se „potrebe“ identificirale s podacima koje daju zavodi za zapošljavanje, najčešće bi se zaključilo da hrvatsko tržište rada nema potreba za visokoobrazovnim radnim profilima. U svakom slučaju takvi podatci su statični i ne temelje se na

razvojnim projekcijama. Stoga bi i Vlada i obrazovni i poslovodni sektor napravili veliki i ključan iskorak kada bi zajedničkim radom uspostavili perspektivu razvoja Hrvatske temeljem koje bismo mogli planirati buduće potrebe tržišta rada, pa time i odgovarajuće promjene u sustavu obrazovanja.

4. Visoko obrazovanje od „neurednog“ javnog dobra do uređenja; kojeg, kakvog, čijeg?

Kako ne bismo cijelo ovo reagiranje ograničili na razjašnjavanja fakata, pokazatelja i uvida, vratimo se na strateške koncepte, upozoravajući ponovno kako bez dobre analize stanja nema niti dobre strategije. Temeljno pitanje je, kako povećati konkurentnost, pa time i kvalitetu visokog obrazovanja, i pri tome ne ugroziti ni interese države i gospodarstva, niti nacionalni stvaralački identitet? Najavljena nacionalna strategija trebala bi zacrtati razvoj sustava u sljedećem desetljeću i približiti nas odgovoru. Kakav bi on mogao biti?

Raspon je širok i omeđen dvjema krajnostima. Od prošlosti, koja je sve dalja, naslijedili smo visoko obrazovanje kao ustavom zajamčeno javno dobro, dostupno svima koji ga žele koristiti i koji ispunjavaju zadane ulazne kriterije. Danas pak ne možemo isključiti mogućnost dijametralno suprotne budućnosti u kojoj bi visoko obrazovanje bilo prije svega komercijalna tržišno orijentirana djelatnost. Prvi krajnji koncept je teško održiv, drugi teško prihvatljiv. Stoga mnoge zemlje traže optimalna „srednja“ rješenja. U europskim zemljama, koje uglavnom nasljeđuju tradiciju javnog dobra, tema brojnih rasprava, uključujući i onu na spomenutom skupu u Bukureštu, je uvođenje elemenata javne odgovornosti svih dionika, od države i poslodavaca do visokoobrazovnih institucija i studenata.

Fokusiranje studija na studente, uz koje se povezuje i odgovornost studenata prema studiju, zapravo je inherentno Bolonjskom procesu. Koncept odgovornosti prema studiju u financijskom pogledu iniciran je kroz sustav školarina na Sveučilištu u Zagrebu još 2007. godine, dvije godine nakon uvođenje bolonjskih studijskih programa, i proširen na cijelu zemlju nedavnim ugovorima Vlade i hrvatskih sveučilišta o subvenciji studentskih školarina. Takve školarine nemaju za svrhu temeljno financiranje visokog obrazovanja, koje se, u skladu s načelima javnog dobra, ostvaruje, kao i u velikoj većini drugih europskih zemalja, kroz državni proračun, putem cjelovitih proračunskih suma, ili programskih ugovora kao njihove naprednije verzije. Po svrsi su one „faktički *vaucheri*“, kojima s jedne strane država stimulira uspješno studiranje, dok s druge strane prihodi od školarina i državnih subvencija koje ih nadomještavaju imaju isključivu namjenu ulaganja u poboljšanje uvjeta studiranja, stipendiranje posebnih kategorija studenata i slično.

Kao i svako drugo, i visoko obrazovanje, dok je pretežno javno dobro, temeljno i dominantno se financira iz javnih izvora, t. j. iz državnog proračuna, a svaki studij koji se tako financira je javan. Time se ne zatvara prostor privatnim inicijativama, u kojima studenti, ili drugi neprofitni ili filantropski financijeri, preuzimaju glavninu pokrića temeljnih troškova. Dodatni prihodi kroz školarine, subvencije, *vauchere* i slično, tada se koriste za razne vidove razvoja sustava, i imaju svrhu unošenje odgovornosti prema studiju, koja je kod studenata koji u potpunosti snose troškove studija ionako već prisutna. U takvom sustavu sasvim je konzistentno definirati uvjete pod kojima se subvencijama ili *vaucherima* mogu obuhvatiti i studenti privatnih studija. Pri tome treba imati na umu da taj pomoćni ili dodatni vid financiranja u Europi predstavlja manji dio, uobičajeno oko 10%, ukupne

cijene studija. U Hrvatskoj je donedavno studentska participacija znala doseći i do 20% ukupne cijene studija, što je bio jedan od najviših postotaka među europskim zemljama.

5. Sirenski zov komercijalizacije; koliko voska staviti u uši?

Sasvim su drugačije pretpostavke i koraci koje bi trebalo poduzeti ukoliko se sustav visokog obrazovanja želi urediti kao pretežito komercijalna djelatnost. Prije svega moralo bi se inicirati relativno dizanje kvalitete privatnih studija u odnosu na javne, kako bi oni postali tržišno privlačniji. Dva su moguća načina: konstruktivnim dizanjem kvalitete privatnog sektora kroz ulaganja realnog svježeg kapitala, ili destruktivnim spuštanjem kvalitete javnog sektora kroz daljnje redukcije u njegovom financiranju.

Prva opcija nije, čini se, izgledna jer visoko obrazovanje ni do sada u Hrvatskoj nije privlačilo privatne investitore. Primjerice, sva veća kapitalna ulaganja u širenje prostornih kapaciteta bila su posljedice političkih odluka kojima se povećavao dug države. Druga bi se opcija mogla pokazati politički intrigantnom, posebno kada smo u stanju dugotrajne recesije s izrazitim deficitom javnih financija. Ona bi međutim opasno ugrozila nacionalni visokoobrazovni sustav, uz ostalo i zato što su u recesiji i mogućnosti privatnog, tj. obiteljskog, ulaganja u studije radikalno smanjena, pa niti privatno obrazovanje ne bi moglo ući u fazu konjunktura. Neposredna posljedica bi bila srozavanje domaćeg visokog obrazovanja, uz egzodus, kako najboljih tako i najbogatijih, mladih ljudi iz zemlje već u fazi početnih studija s jedne, i udar na ionako nisku obrazovnu strukturu stanovništva i dodatno reduciranje šansi siromašnijim studentima za kvalitetni studij s druge strane.

Realna opcija u konkretnim okolnostima mogla bi biti određena kombinacija konstruktivnosti i destruktivnosti, s reduciranjem komponente javnog dobra u hrvatskom visokom obrazovanju, upravo na tragu sugestije g. Balkovića o „obrazovanju za studente i učenike“ koje bi „i dalje ostalo besplatno u okviru kvota koje država može i želi financirati“. Dakle politička volja došla bi u prvi plan. Tom se sugestijom zapravo zagovara skladno partnerstvo političke volje i privatnog interesa u kojem čini se nema mjesta za treće, a ne ostaje puno prostora niti za transparentne principe tržišnog nadmetanja. Uostalom, i do sada smo svjedočili specifično hrvatskim ingenioznim epizodama u tom smjeru.

Pustimo li da nas ova nit vodi malo dalje, možemo doista zamisliti reviziju ustavne postavke javnog dobra koja bi dovela do toga da bi se dio populacije za koju „država može i želi financirati studije“ recimo prepolovio. Tada bismo se, ako se istodobno ne bi umanjilo financiranje visokog obrazovanja iz državnog proračuna (što je malo vjerojatno), doista približili europskom vrhu po ulaganjima po studentu mjereno nacionalnim BDP-om. Međutim tada bi druga polovica onih koji žele studirati morala u potpunosti preuzeti financijski teret studija na svoja leđa ili, ako nije u stanju, potražiti potporu u drugim državama, posebno u članicama Europske unije. Ponovimo, u partnerstvu privatnog interesa bez financijskog pokrića i političke volje s pragmatičkim motivacijama nema mjesta za treće, u pravilu najranjivije dijelove društva i visokoobrazovnog sustava.

Koraku dalje u tom smjeru, potpunoj komercijalizaciji studija, trebalo bi pak prethoditi temeljito zabacivanje tradicije, promjena kulture i popratna izmjena temeljne ustavne postavke o obrazovanju kao javnom dobru. Time bi se uspostavila podloga za prepuštanje visokog obrazovanja zakonima tržišne ponude i potražnje, uz moguće korekcije kojim bi se, ako se baš mora, zaštitili posebni državni, nacionalni i slični interesi. Što bi se visoko obrazovanje više prepustilo tržišnim odnosima, to

više znanja bi postajalo robom, i tako gubilo obilježja osobnog i kolektivnog, tj. nacionalnog, kreativnog identiteta, pa time i temeljnog elementa društvenog i gospodarskog razvoja.

Preobrazbom visokog obrazovanja u komercijalnu djelatnost, pokrenuo bi se, kao i u slučaju svake druge komercijalne djelatnosti, sporiji ili brži proces njegove privatizacije. Ovdje bi, za razliku od recimo prometne ili energetske infrastrukture, taj proces vjerojatno bio privlačniji za privatne poduzetnike jer bi potreba za dokapitalizacijom bila puno manje izražena, ili je uopće ne bi bilo, obzirom na značajna ulaganja države u visokoobrazovnu infrastrukturu u protekom desetljeću. Pri tome se pretpostavlja da država u postupku privatizacije ne bi postavila i uvjet preuzimanja postojećih značajnih kreditnih zaduženja, i time dodatno poskupila školarine na tako formiranim privatnim studijima.

6. Hrvatsko visoko obrazovanje i njegovo ministarstvo a. d. 2013

Aktualnom politikom sadašnje Vlade mogli bi sazrijeti preduvjeti u kojem bi scenarij pokretanja sustavne privatizacije visokog obrazovanja postao moguć, čak i prihvatljiv. Samim zaustavljanjem procesa uvođenja programskih ugovora između Vlade i hrvatskih sveučilišta sadašnji resorni ministar i njegovi pomoćnici i savjetnici zapriječili su proces jačanja odgovorne autonomije sveučilišta koja je nužan preduvjet i za njihov uspješan razvoj i za jačanje kompetitivnosti cjelovitog nacionalnog istraživačkog i visokoobrazovnog sustava. U objašnjenjima da nije vrijeme za takvu promjenu jer nisu sazreli uvjeti prepoznaje se sklonost zabludi opasnoj za svaku politiku, naime da je vrijeme neograničeno i da se njime može gospodariti. Puno veći elan resorno ministarstvo pak pokazuje kada se radi o preuzimanju ili jačanju ovlasti u upravljanju sustavom visokog obrazovanja. U pojedinim zakonskim promjenama, kao i u učestalom produciranju takozvanih pilotskih parcijalnih ugovora, uočava se jasna tendencija ponovnog preuzimanja upravljačkih i poslovnih ovlasti nad sveučilištima, što vodi na daljnje reduciranje sveučilišne autonomije. Kada se pri tome daje do znanja kako će se u takvim okolnostima za novonastale probleme odgovornima i dalje smatrati čelnikstva institucija (budući da su autonomna ...), jasno je da se takvim poigravanjem stvara plodno tlo za generiranje stalnih kriznih stanja u sustavu javnog visokog obrazovanja.

U takvim stanjima bi se, nakon uobičajene medijske topovske pripreme, konkretni koraci prema reduciranju visokog obrazovanja kao javnog dobra i prema njegovoj postupnoj komercijalizaciji mogli učiniti ne samo nužnim, nego i prihvatljivim, pa čak i poželjnim. Tada će za poduzimanje odgovarajućih mjera biti dovoljni i puno prizemniji i skromniji analitički doprinosi i prijedlozi za ozdravljenje neučinkovitih, neodgovornih, nekonkurentnih, korumpiranih i t. d. javnih („državnih“ kako kaže g. Balković) sveučilišta od onih koje nam nudi njegov tekst. Recentni pokušaji „uređivanja“ istraživačkog sustava to najbolje ilustriraju. Doista bismo mogli imati pravu „priliku urediti obrazovni sustav“, pogotovo ako se do tada i posljednji uporni i dosadni anakroni protivnici promjena i hipobulični halabukači napokon umore i time olakšaju rad ministru, njegovim pomoćnicima i njihovim novim partnerima i saveznicima iz raznih miljea koji sebe smatraju predstavnicima privatnog sektora. Primjer osebujne prošlogodišnje kupoprodaje jednog privatnog sveučilišta na sjeveru Hrvatske bit će nam tada luč koja će obasjati put u novu budućnost.

